

Prof. dr Željko Bjelajac*

UDK: 343.62-053-2

BIBLID: 0352-3713(2008)25,14-22

DEČIJI RAD, ZLOUPOTREBA I NEGACIJA DEČIJIH PRAVA

REZIME: Rad koji obavljaju deca od ranog uzrasta, i u vrlo teškim i nehumanim uslovima nije nova pojava. Kada dete radi pod izuzetno teškim i nehumanim uslovima, kada su naknade za rad male ili ih uopšte nema, kada se rad odvija opšte rečeno u nezdravim uslovima (na opasnim mašinama ili sa hemikalijama), onda se smatra da postoji iskorišćavanje dečijeg rada. Međutim, kada dete pomaže svojim roditeljima u obavljanju kućnih poslova, zarađuje za džeparac u slobodno vreme, učestvuje u porodičnom biznisu, tada ne možemo govoriti o postojanju iskorišćavanja dečijeg rada.

Nije svako dete koje radi podjednako žrtva iskorišćavanja u radu. Priroda ovog fenomena zavisi od nekoliko faktora, među kojima možemo izdvojiti uzrast deteta, zdravstveno stanje deteta, ekonomske prilike u državi, stepen razvoja tehnologije i najvažnije – stepen humanog razvoja.

Postoji više organizacija u svetu koje se bave pitanjima dečijeg rada. Ovom prilikom pomenućemo dve: Globalni marš protiv dečijeg rada i Međunarodna organizacija rada – MOR. MOR je tokom vremena svog postojanja konstantno nastojao da ustanovi standarde minimalnog uzrasta za zapošljavanje kao početni kriterijum za definisanje i regulisanje problema u vezi dečijeg rada. Počevši od te Konvencije pa nadalje, ustanovljavao se minimalni uzrast za zapošljavanje. Konvencija o pravima deteta je značajan dokumenat koji je sublimirao sva ljudska prava koja se priznaju nekoj posebnoj grupi. Srbija i Crna Gora su ratifikovale Konvenciju o pravima deteta. Imajući u vidu realno stanje stvari u odnosu na proklamovane ciljeve, može se zaključiti da nam predstoje kontinuirane aktivnosti i borba za uspostavljanjem civilizacijskih standarda u cilju poštovanja ljudskih prava, naročito prava dece.

Ključne reči: rad, deca, iskorišćavanje, organizacija, ljudska prava, prava deteta, konvencija

Rad koji obavljaju deca od ranog uzrasta, i u vrlo teškim i nehumanim uslovima nije nova pojava. Međutim, o toj pojavi se piše na veoma oskudan način i

* Profesor na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe, Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu.

čini se da se to radi više zbog formalnog i deklarativnog karaktera, nego zbog razloga eliminacije i suzbijanja dečijeg rada. Ova pojava oduvek je bila prisutna, a naročito je došla do izražaja u periodu industrializacije.

Kada dete radi pod izuzetno teškim i nehumanim uslovima, kada su naknade za rad male ili ih uopšte nema, kada su dugi radni dani i kada se rad odvija opšte rečeno u nezdravim uslovima (na opasnim mašinama ili sa hemikalijama), onda se smatra da postoji iskorišćavanje dečijeg rada. Imajući u vidu činjenicu da su deca manje otporna od odraslih, to ih čini posebno osetljivim u odnosu na ovakvo iskorišćavanje.

Međutim, kada dete pomaže svojim roditeljima u obavljanju kućnih poslova, zarađuje za džeparac u slobodno vreme, učestvuje u porodičnom biznisu, a pri tome su svi ti poslovi primereni i odgovaraju njegovom uzrastu i psihofizičkim sposobnostima, tada ne možemo govoriti o postojanju iskorišćavanja dečijeg rada. Sa druge strane povremeno i pravovremeno uključivanje dece u obavljanju određenih poslova sigurno doprinosi njihovom pravilno psihofizičkom razvoju, daje im neophodna iskustva bitna za njihovu perspektivu i uči ih veštinama. Dakle, nije svaki rad deteta vezan za iskorišćavanje.

Kada govorimo o dečijem radu u negativnom kontekstu, mislimo na rad koji je psihički, mentalno, socijalno, moralno i fizički opasan i štetan po dete. Takav rad utiče na njegovo školovanje, tako što ga onemogućava da pohađa školu ili ga obavezuje da napusti školu pre vremena ili je prinuđeno da pohađa školu pod uslovima koji su izuzetno teški. Naravno, kada je u pitanju dečiji rad postoje najekstremniji oblici koji obuhvataju: ropstvo, prostituciju, prosijačenje itd.

Najteži oblici dečijeg rada su:

- svi oblici ropstva ili običaji slični ropstvu, kao što su prodaja i promet dece, dužničko ropstvo i kmetstvo i prinudni ili obavezni rad, uključujući prinudno ili obavezno regrutovanje dece za iskorišćavanje u oružanom sukobu;
- iskorišćavanje, nabavljanje ili nuđenje deteta za prostituciju, proizvodnju pornografije ili za pornografske predstave;
- iskorišćavanje, nabavljanje ili nuđenje deteta za nezakonite aktivnosti, naročito za proizvodnju i promet droge shodno definicijama iz relevantnih međunarodnih ugovora;
- rad koji je po svojoj prirodi ili okolnostima u kojima se obavlja, verovatno štetan po zdravlje, bezbednost ili moral dece.¹

Analizirajući ovu problematiku mora se istaći da nije svako dete koje radi podjednako žrtva iskorišćavanja u radu. Priroda ovog fenomena zavisi od nekoliko faktora, među kojima možemo izdvojiti uzrast deteta, zdravstveno stanje deteta, ekonomske prilike u državi, stepen razvoja tehnologije i najvažnije – stepen humanog razvoja, odnosno opšte svesti o potrebi brige o detetu.

¹ Konvencija MOR-a koja se odnosi na zabranu i direktno delovanje radi ukidanja najtežeg oblika dečijeg rada (br. 182) usvojena 17.VI 1999. godine na 87. Zasedanju Konferencije MOR-a u Ženevi.

U zemljama u kojima postoji konflikt, politička ili ekonomska kriza ili koje pripadaju grupi siromašnih, nerazvijenih zemalja situacija je nepovoljna, a vrlo često i kritična. Naročito su podložni najsiromašniji slojevi stanovništva u tim zemljama, deca koja žive na ulici, deca pripadnici manjinskih grupa, izbeglice ili emigranti. Najuočljivije, pojava iskorišćavanja dece u radu prisutna je u Africi i Aziji. Na ta dva kontinenta, veruje se, živi oko 90% dece čiji se rad iskorišćava.

Pogrešno se shvata da je detetu zabranjeno da radi, iako se zna da je gotovo u svim državama sveta prisutno gledište da dete može zasnovati radni odnos sa 15 ili 16 godina. To doba najčešće se poklapa sa završetkom osnovnog školovanja ili nekom vrstom stručnog osposobljavanja deteta, što su u biti, preporuke i smernice međunarodnog prava. U onim zemljama koje su postigle zadovoljavajući stepen humanog razvoja i vladavine prava razvijena je i posebna briga o pravima deteta. Tako se recimo za uzrast od 16 do 18 godina propisuju zabrane i ograničenja u odnosu na rad sa opasnim materijama, hemikalijama, mašinama, noćni rad i sl. Zapravo problem nastaje u onoj grupi zemalja, gde deca već od malog uzrasta rade pod nehumanim i teškim uslovima, uz minimalnu naknadu i bez naknade. Iskorišćavanje dečijeg rada se može analizirati u širem kontekstu zabrane prinudnog rada. Osim slučajeva pomenutih u Konvenciji br. 105 postoje i drugi javni oblici prinudnog rada i iskorišćavanja dečijeg rada, bez obzira na sve mere koje se preduzimaju na nacionalnom i nadnacionalnom planu protiv toga. Svi ti oblici su u osnovi klasični javni oblici, koji su vremenom dobili i neka nova obeležja, kao rezultat prilagođavanja novim uslovima.²

Postoji više organizacija u svetu koje se bave pitanjima dečijeg rada. Ovom prilikom pomenućemo dve: Globalni marš protiv dečijeg rada / Global March Against Child Labour³ i Međunarodna organizacija rada – MOR / International Labour Organisation – ILO.⁴

Aktivnisti Globalnog marša protiv dečijeg rada i uspeh velike i sveobuhvatne akcije urodio je plodom usvajanjem Konvencije o najtežim oblicima dečijeg rada (S 182) na Konferenciji MOR-a u Ženevi 1999. godine. Sedište Sekretarijata Globalnog marša nalazi se u Nju Delhiju i priduzima niz aktivnosti širom sveta sa ciljem da se ukinu najteži oblici dečijeg rada. Pored toga ova organizacija fokusira svoje aktivnisti na:

– publikovanje izveštaja o najtežim oblicima dečijeg rada u svetu, godinu dana od usvajanja S 182;

² Obradović, G., „Prinudni rad u međunarodnom i uporednom radnom pravu I”, *Zbornik referata: Radno pravo u uslovima tranzicije*, Kragujevac, 2003.

³ Globalni marš protiv dečijeg rada je međunarodna koalicija 2000 organizacija iz preko 140 zemalja koje za osnovni cilj imaju eliminaciju dečijeg rada. Ova koalicija je nastala iz marša započetog 17. januara 1998. godine kada su na hiljade ljude marširali zajedno širom sveta sa namernom da istaknu problem dečijeg rada.

⁴ MOR je jedna od najstarijih univerzalnih međudržavnih organizacija. Osnovana je još 1919. godine, u okviru mirovne konferencije u Parizu s ciljem da formuliše i štiti prava radnika. Ova organizacija formuliše minimalne standarde u oblasti radnih prava koja mogu imati formu konvencija ili preporuka.

- iniciranje i lobiranje za ratifikaciju i implementaciju S 182 u svim zemljama članicama MOR-a;

- formiranje mreže organizacija istih ili sličnih ciljeva širom sveta itd.

MOR formuliše standarde u oblasti radnog prava koji imaju formu konvencija ili preporuka:

- konvencija predstavlja međunarodni ugovor otvoren za ratifikaciju svakoj zemlji članici MOR-a. Kada država ratifikuje konvenciju ona se time obavezuje da će preduzeti sve neophodne mere da obezbedi delotvornu implementaciju i izvršavanje njenih *odredaba* kao i da izveštava nadležne organe o sprovođenju preduzetih mera.

- preporuke ne podležu ratifikaciji; ugled koji imaju je, pre svega, moralnog karaktera. One imaju za cilj da skrenu pažnju država na određeni problem i usmere njihovo delovanje u određenom pravcu. Mnoge preporuke prethode konvencijama ili se donose uz konvencije kako bi detaljnije objasnile sadržaj zahteva postavljenih konvencijom.

Zahvaljujući postojanju i radu ove agencije Ujedinjenih nacija, države su prihvatile veliki broj konvencija (preko 180) i preporuka. Sastav MOR-a bazira se na tripartitnoj osnovi, odnosno ravnopravnoj zastupljenosti poslodavaca, organa i vlada u svim organima MOR-a: Međunarodnom birou rada, Međunarodnoj konferenciji rada i Administrativnom savetu. Određeni broj Konvencija posebno se odnosi na dece. One su značajne za oblast prava deteta i usmerene su prevashodno na zaštitu dece u iskorišćavanju u radu. Takođe su uključene u proces eliminacije dečijeg rada i u postupak poboljšanja uslova rada zaposlene dece, ali i obezbeđivanja adekvatnog obrazovanja i profesionalnog osposobljavanja dece i mladih ljudi.

MOR je tokom vremena svog postojanja konstantno nastojao, kako da usmeri zaštitu dece od iskorišćavanja u radu, tako i da ustanovi standarde minimalnog uzrasta za zapošljavanje kao početni kriterijum za definisanje i regulisanje problema u vezi sa dečijim radom. Prvi međunarodni ugovor usvojen je krajem druge decenije XX veka, kada je ustanovljena zabrana rada dece ispod 14 godina u industrijskim postrojenjima.⁵

Počevši od te Konvencije pa nadalje, ustanovljavao se minimalni uzrast za zapošljavanje u različitim privrednim granama, uz evidentno nastojanje država da zabrane dečiji rad, odnosno, da se definišu odnosi između prihvatljivih i neprihvatljivih formi rada dece.

Neophodno je pomenuti još jedan važan dokument MOR-a u ovoj oblasti, koji još uvek predstavlja najviši standard i pokriva sve oblasti rada, plaćenog ili neplaćenog, a vezana je za rad dece u pojedinim privrednim granama.⁶ Konvencija br. 138 ne samo da utvrđuje minimalni uzrast za zapošljavanje, već i daje

⁵ Konvencija br. 5 o minimalnom uzrastu za zapošljavanje.

⁶ Konvencija br. 138 o minimalnom uzrastu za zapošljavanje, usvojena je 1973, a stupila je na snagu 1976. god. i 117 zemalja članica MOR-a ju je ratifikovalo.

smernice za politiku koja je usmerena na iskorenjavanje dečijeg rada i podizanja starosne granice za zapošljavanje.

Obzirom da novo vreme diktira nove obrasce i nameće nova pravila ponašanja, vlade država širom sveta su se 1996. godine na redovnom zasedanju Međunarodne konferencije rada složile da počnu proces sastavljanja i donošenja nove konvencije koja bi se eksplicitno odnosila na dečiji rad, naročito na onu vrstu dečijeg rada koja se ne može više tolerisati, a sa motivom da se zabrane oni oblici dečijeg rada koji su po svojoj prirodi najopasniji i najštetniji i koji istovremeno omogućavaju najviši stepen iskorišćavanja. Ova konvencija je konačno usvojena na 87. Zasedanju MOR-a u Ženevi.⁷ Pored toga što definiše najteže oblike dečijeg rada, ona nalaže zabranu svakog rada dece koji po svojoj prirodi i okolnostima, odnosno uslovima pod kojima se obavlja može ugroziti zdravlje, sigurnost i moral dece. Ova konvencija je stupila na snagu 19. XI 2000. godine, a ratifikovana je od strane 122 zemlje. Ona predstavlja napredak u razvoju postojećih standarda i krupan događaj u oblasti radno-pravne zaštite deteta. Samim tim ona podrazumeva, kako se popularno kaže, „kamen temeljac” kako nacionalne tako i međunarodne aktivnosti.

Mora se naglasiti postojanje još jedne konvencije koja predstavlja značajan doprinos u pogledu razvoja i jačanja međunarodnog prava u domenu prava deteta. Ovaj značajan dokument je sublimirao sva ljudska prava koja se priznaju nekoj posebnoj grupi. Imajući u vidu navedeno, ova konvencija je postala najvažniji međunarodni ugovor o pravima deteta.⁸ Kasnije su svi ostali međunarodni ugovori o ljudskim pravima čije su pojedine odredbe posvećene pravima deteta postali dodatni oslonac. Dakle, Konvencija o pravima deteta postala je najznačajniji autoritet u oblasti međunarodnog prava deteta. Većina zemalja, uključujući i našu, integrisala ju je u pravni sistem. Njeni principi i odredbe imaju snagu zakona, a njihovo nepoštovanje podrazumeva kršenje prava deteta, grupe dece ili celokupne populacije države.

Konvencija o pravima deteta u članu 32 zabranjuje iskorišćavanje dečijeg rada:

„Strane ugovornice priznaju pravo deteta da bude zaštićeno od ekonomskog iskorišćavanja i od obavljanja bilo kog posla koji bi mogao da bude opasan ili bi ometao školovanje deteta ili bi bio štetan po zdravlje deteta ili za fizički, duševni, moralni ili društveni razvoj deteta.

Strane ugovornice će preduzeti pravne, administrativne, društvene i obrazovne mere da bi se obezbedila primena ovog prava. U tom cilju i u skladu sa važećim odredbama međunarodnih instrumenata, strane ugovornice će posebno:

- a) obezbediti minimalnu starosnu granicu ili granice za zapošljavanje;
- b) obezbediti odgovarajuće regulisanje vremena i uslova zapošljavanja; i

⁷ Konvencija MOR-a koja se odnosi na zabranu i direktno delovanje radi ukidanja najtežih oblika dečijeg rada (br. 182) usvojena je 17. 06. 1997. godine.

⁸ Konvencija o pravima deteta, usvojena pod okriljem UN-a 20. 11. 1989. godine.

c) obezbediti odgovarajuće kazne ili druge sankcije da bi se osigurala efikasna primena ovog člana.”

Pored navedenog postoje i drugi članovi Konvencije o pravima deteta koji se takođe odnose na ovo pitanje, kao npr: čl. 28 – obrazovanje; čl. 33 – zloupotreba droge; čl. 34 – seksualno iskorišćavanje, čl. 35 – otmica i trgovina decom, čl. 36 – drugi oblici iskorišćavanja, čl. 39 – oporavak itd.

Dva fakultativna protokola usvojena u maju 2000. godine - Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o učešću dece u oružanim sukobi i Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji, takođe se bave nekima od najtežih oblika dečijeg rada.

Više puta je naglašavano, da je ukidanje najtežih oblika dečijeg rada proklamovano za glavni prioritet nacionalnih i međunarodnih aktivnosti u ovom domenu. Podatak da je Konvenciju br. 182, u relativno kratkom roku od usvajanja ratifikovalo 129 zemalja ukazuje nam da u svetu postoje ozbiljni naponi da se ova oblast uredi u duhu zacrtanih civilizacijskih standarda. Samo usvajanje konvencije i njena opšta prihvaćenost, samo po sebi ne znači da je time postignuto ukidanje najtežih oblika dečijeg rada. Naime, njenim postojanjem uvedena je zabrana iskorišćavanja dečijeg rada, kao polazno stanovište za nastavak aktivnosti u pravcu postizanja konačnog cilja.

Logično je da će države koje su ratifikovale ovu konvenciju pristupiti aktivnostima u vezi sa usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva, kreiranjem politike u ovoj oblasti i primenom u praksi usvojenih standarda.

Opšta konvencija MOR-a sazvana u Ženevi od strane Administrativnog saveta Međunarodnog biroa rada, sastavši se na svom 87. Zasedanju, 01. 06. 1999. godine, rukovodila se sledećim parametrima koji nam na najslikovitiji način predočavaju neophodnost uređenja ove oblasti.

„Razmatrajući potrebu da usvoji nove instrumente za zabranu i ukidanje najtežih oblika dečijeg rada, kao glavni prioritet za nacionalno i međunarodno delovanje, uključujući međunarodnu saradnju i pomoć, radi dopunjavanja Konvencije i Preporuke o minimalnim godinama starosti za zapošljavanje, 1973. koje ostaju osnovni instrumenti u oblasti dečijeg rada, i

Smatrajući da uspešno ukidanje najtežih oblika dečijeg rada zahteva hitno i sveobuhvatno delovanje, uzimajući u obzir važnost besplatnog osnovnog obrazovanja i potrebu da se ta deca udalje sa svakog takvog posla i da se obezbedi njihov oporavak i društvena integracija, istovremeno posvećujući pažnju potrebama njihovih porodica, i

– Podsećajući na rezoluciju o ukidanju dečijeg rada, koju je usvojila Međunarodna konferencija rada na svom 83. Zasedanju 1996., i

– Prihvatajući da je dečiji rad u velikoj meri uzrokovan siromaštvom i da je dugoročno rešenje u stalnom ekonomskom rastu koji vodi društvenom napretku, naročito ublažavanju siromaštva i opšte dostupnog obrazovanja, i

- Podsećajući na Konvenciju o pravima deteta koju je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 20. novembra 1989., i
- Podsećajući na Deklaraciju MOR-a o osnovnim principima i pravima na radu i njen nastavak, koji je usvojila Međunarodna konferencija rada na svom 86. zasedanju 1998., i
- Podsećajući da su neki od najtežih oblika dečijeg rada obuhvaćeni drugim međunarodnim instrumentima, naročito Konvencijom o prinudnom radu, 1930. i Dopunskom konvencijom Ujedinjenih nacija o ukidanju ropstva, trgovine robljem i institucija i običaja sličnih ropstvu, 1956. i
- Odlučivši o usvajanju određenih predloga koji se odnose na dečiji rad, što je četvrta tačka dnevnog reda ovog zasedanja, i
- Utvrdivši da će ovi predlozi biti pretočeni u međunarodnu konvenciju;
- Usvaja ovog sedamnaestog dana juna godine hiljadu devetsto devedeset devete sledeću Konvenciju, koja će imati naziv Konvencija o najtežim oblicima dečijeg rada, 1999.”

Postoji nepisano pravilo da se prava mera jedne nacije u kontekstu poštovanja ljudskih prava, ogleda u tome kako se postupa sa najugroženijim članovima. Srbija i Crna Gora su ratifikovale Konvenciju o pravima deteta (SRS) i na taj način se obavezale da će preuzeti sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne i druge mere za implementaciju sporazuma o ljudskim pravima. Analiza situacije u kojoj se nalaze deca i adolescenti u Srbiji sastoji se u proučavanju uslova na polju zdravlja, obrazovanja i sveukupnog blagostanja ove starosne grupe, koja prema konvenciji uključuje decu i adolescente ispod 18 godina. To podrazumeva procenu stepena u kojem su deca i adolescenti u mogućnosti da uživaju u svojim ljudskim pravima, u duhu kako Konvencija o pravima deteta nalaže. Tako će se na najdelotvorniji način procenjivati kako porodica, društvo i državne institucije poštuju prava dece u različitim stadijumima njihovog života i kako su ona u mogućnosti da ostvare svoja prava u skladu sa svojim evolutivnim kapacitetima.

Pristup zasnovan na ljudskim pravima pretpostavlja identifikovanje svih aktera, a samim tim i nosioce obaveza koji su odgovorni da ispune prava dece u oblasti zdravstva, obrazovanja, ali i obezbeđenja njihove zaštite od svih oblika diskriminacije, eksploatacije i zloupotreba. Sve to zahteva permanentno angažovanje i konstantan nadzor naročito od strane porodica, škola, socijalnih službi, opštinskih vlasti i dr. Poštovanje, zaštita i ispunjenje prava dece treba posmatrati kao jedan od glavnih prioriteta.

U prethodnom smo naglasili da oblici prinude i iskorišćavanja dečijeg rada, odnosno zloupotrebe dečijih prava u duhu vremena u kojem živimo poprimaju drugačije oblike i nove razmere. U skladu sa tim u Srbiji, kao i drugim zemljama, postoje najekstremniji oblici eksploatacije dece:

- seksualna eksploatacija dečije pornografije i pedofilije;
- eksploatacija rada;
- eksploatacija radi prosjačenja;

- eksploatacija radi vršenja krivičnih dela;
- eksploatacija radi sklapanja braka;
- eksploatacija radi učestvovanja u oružanim sukobima.⁹

Ovi oblici kriminaliteta i zloupotreba su najteži i najsuroviji, jer su žrtve deca, najneviniji i najosetljiviji deo populacije.

Svedoci smo pojava da je na teritoriji Srbije i na ulicama gradova u kojima živimo prisutan veliki broj dece radi prosjačenja. Deca Romske nacionalnosti takođe bivaju prodana od strane svojih roditelja, najčešće u Italiju, radi prisiljavanja na prosjačenja i vršenja sitnih krađa. Deca uključena u prosjačenje kontrolišu se prevashodno fizičkim kažnjavanjem, ukoliko uzvrate neposlušnošću i ne ispunе zadatu normu označenu u dnevnoj sumi novca.¹⁰

Prava dece se zloupotrebljavaju i u pogledu „nasilnog” sklapanja brakova, što predstavlja poseban vid zloupotreba, a karakteristično je za Romsku populaciju. Kako se radi o mladim devojkama, vrlo često i maloj deci, kao i deci sa posebnim potrebama, ova pojava odražava ozbiljan oblik kriminaliteta.

Rad na crno i prisilni rad dece posredan je indikator zloupotrebe dečijih prava. Uglavnom se radi o prisiljavanju na prosjačenje i prostituciju, a u manjem obliku o sakupljanju stare hartije i pranje stakala automobila. To su naravno organizovane pojave gotovo u svim većim gradovima, čiji smo neposredni svedoci.

Takođe je prisutna pojava organizovane prošnje gluve dece, mentalno retardirane dece i dece sa telesnim deformitetom. Takva deca se koriste kao mamca za građane gde se računa i „igra” na količinu sentimenta koji građani ispoljavaju prema takvoj kategoriji dece.¹¹

Period globalizacije iznedrio je i na našim prostorima reflektovao, jednu novu pojavu koja bi se mogla podvesti pod nazivom „specifični oblici prinude, zloupotrebe dečijih prava i eksploatacije dečijeg rada.” Ljudi prate, u opštoj pomanji za novcem, trendove u sportovima koji su visoko profitabilni. Svoju decu usmeravaju na temelju iskrivljene percepcije realnosti i pomodarstva. Čak se ide do te mere da pojedini preambiciozni roditelji ispisuju decu iz škole, čak i osnovne škole, da bi se bavila fudbalom, tenisom, košarkom kao mali-veliki profesionalci. Ta frapantna neodgovornost roditelja otkrivena je prilikom klupskih intervjua i anketa. Na taj način deca se zarobljavaju za čitav život i vrlo često ostaju bez opipljive budućnosti.

Imajući u vidu navedeno, predstoje nam kontinuirane aktivnosti i borba za uspostavljanjem civilizacijskih standarda u cilju poštovanja ljudskih prava, naročito prava dece, jer naučno-tehnološki razvitak koliko god bio impozantan, može ostvariti gorak ukus, ukoliko se prava deteta ne postave u središte pažnje zbiivanja u savremenom svetu.

⁹ Ristanović, V., Čopić, S., Milivojević, S., Tatić, B., Mihić, B., *Trgovina ljudima u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije*, OEBS, Beograd, 2004, str. 86.

¹⁰ Bjelajac, Ž., *Trgovina ljudima uzroci i posledice*, Beograd, 2005, str. 203.

¹¹ Bjelajac, Ž., *Trgovina ljudima uzroci i posledice*, Beograd, 2005, str. 205.

Assoc. Prof. Željko Bjelajac, Ph.D.

A b s t r a c t

Child labour, misuses and negation of child's rights

Is not a new phenomenon that there are some children who work in hard and inhuman conditions. It is thought that there is a misuse when a child works in extraordinary hard and inhuman conditions, with a low or no salary, in unhealthy conditions (handling dangerous machines or chemical substances). However, there is no misuse of child labour in the case it does housework helping its parents, earns pocket money in free time or participates in family business.

Not every child working is a victim of misuse. This depends on several factors, like for example age of a child, it's health condition, economic situation of a country, technological development and the stage of human development.

There are several world organizations that deal with the issues of child labour. We are going to mention two of them: Global Marsh Against Child Labour and International Labour Organisation (ILO). ILO has continually strived to determine standards for the earliest age when children can start working as an initial criteria for defining and regulating the problem of child labour. This Convention, and other documents, determined the youngest age when children can start working. The Convention on the Rights of Child is an important document that sublimed all human rights acknowledge to a special group. Serbia and Montenegro ratified the Convention of the Right of Child. Having in mind actual situation comparing to the goals, it may be concluded that a continual striving and fight for civilized standards is ahead of us.

Key words: labour, child, misuse, organization, human rights, children rights, convention

Literatura

1. Obradović, G., „Prinudni rad u međunarodnom i uporednom radnom pravu I”, *Zbornik referata: Radno pravo u uslovima tranzicije*, Kragujevac, 2003.
2. Ristanović, V., Čopić, S., Milivojević, S., Tatić, B., Mihić, B., *Trgovina ljudima u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije*, OEBS, Beograd, 2004.
3. Bjelajac, Ž., *Trgovina ljudima uzroci i posledice*, Beograd, 2005.

Izvori

1. Konvencija MOR – koja se odnosi na zabranu i direktno delovanje radi uklanjanja najtežeg oblika dečijeg rada (br. 182) usvojena 17. VI 1999. godine na 87. zasedanju Konferencije MOR-a u Ženevi.
2. Konvencija o pravima deteta, usvojena pod okriljem UN-a 20. 11. 1989. godine.